

О. В. Тимошук,
здобувач кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-1016-1671

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.124

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНУ ПРАКТИКУ

О. Timoschuk,
Candidate for a degree of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE OF REGULATION OF INSURANCE ACTIVITY IN DOMESTIC PRACTICE

Зростаючий потенціал страхової діяльності повинен сприяти розвитку національної економіки і поставити її в один ряд із іншими основними сферами вітчизняної фінансової системи. Оцінюючи роль і місце системи страхової діяльності у загальнодержавній фінансовій системі, варто зазначити, що вона розвиває фінансові відносини фактично з усіма її сферами. Такі відносини з розширенням співпраці України з Європейським Союзом набувають нового змісту, сприяючи взаємному їх розвитку і удосконаленню фінансової системи загалом.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що специфіка страхової діяльності вимагає врахування фінансових інтересів як учасників ринку, так і держави. Законодавча база регулювання учасників фінансового ринку в розвинених країнах формувалася поетапно в міру появи потреб у встановленні норм і вимог до окремих груп фінансових організацій. Перехід до мегарегулювання є об'єктивним процесом, який пов'язаний з підвищенням ролі інтегрованих фінансових структур.

Government regulation is an important and integral part of the functioning of any market system, including financial. The insurance market is an important part of the financial market in most developed countries.

The growing potential of insurance activities should contribute to the development of the national economy and put it on a par with other major areas of the domestic financial system. Assessing the role and place of the insurance system in the national financial system, it should be noted that it develops financial relations with virtually all areas. These relations, with the expansion of Ukraine's cooperation with the European Union, acquire a new meaning, contributing to their mutual development and improvement of the financial system as a whole.

As a result of the study, it was found that the specifics of insurance activities require consideration of the financial interests of both market participants and the state. The legal framework for regulating financial market participants in developed countries was formed in stages as the need to establish norms and requirements for certain groups of financial organizations. New conditions for the functioning of markets have led to a rethinking of the content of regulation of their development. It became clear that the task of regulators is not to formulate rules of conduct for different types of intermediaries, but to solve more general tasks - to ensure market stability and limit the risky positions of its participants, regardless of their functions and affiliation to a particular type. This approach required the creation of more uniform supervision of the same activities carried out by different market participants, in particular insurance companies, and, accordingly, changes in the structure of regulatory bodies. Reforming the organizational structure was intended to eliminate duplication and reduce regulatory costs on the part of both public authorities and regulated financial institutions. The transition to mega-regulation is an objective process, which is associated with increasing the role of integrated financial institutions.

Ключові слова: державне регулювання, законодавче регулювання, закордонний досвід, національна економіка, страхова діяльність, мегарегулювання.

Key words: state regulation, legislative regulation, foreign experience, national economy, insurance activity, megaregulation.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Страховий ринок України характеризується значним фінансовим потенціалом, який може бути використаний національною фінансовою системою для інвес-

тування вітчизняної економіки. Успішна діяльність страхових компаній значною мірою залежить від рівня державного регулювання. Лише за умов належного рівня державного регулювання страхової діяльності страхові

Таблиця 1. Органи, що здійснюють функції фінансового мегарегулятора за країнами світу

Орган, що здійснює функції мегарегулятора	Країни світу
Центральний банк країни	Бахрейн, Білорусь, Бермуди, Великобританія, Вірменія, Ісландія, Казахстан, Катар, Литва, Нідерланди, Росія, Сінгапур, Словаччина, Угорщина, Україна, Уругвай, Чехія
Спеціально створена установа	Данія, Зеландія, Індонезія, Ірландія, Естонія, Канада, Колумбія, Латвія, Ліхтенштейн, Мальта, Молдова, Нікарагуа, Нова Румунія, Норвегія, Південна Корея, Перу, Польща, Сальвадор, Словенія, США, Фінляндія, Чорногорія, Швеція, Швейцарія, Японія та ін.

Джерело: систематизовано автором.

компанії здатні генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування сьогодні та забезпечення зростання власного фінансового потенціалу в майбутньому. Тому питання вивчення ефективних практик державного регулювання страхової діяльності — одне з пріоритетних завдань сьогодення, особливо з урахуванням інтенсифікації багатоманітних і різноспрямованих процесів, які супроводжують економічну глобалізацію, що обумовлює актуальність дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових досліджень показує, що проблематиці державного регулювання страхової діяльності приділяється значна увага як з боку вітчизняних науковців, так і закордонних. Зокрема, серед вітчизняних науковців, що вивчали дане питання доцільно виділити В. Базилевича, Т. Біловус, О. Гаманкову, А. Єрмошенко, О. Жук, О. Кириленко, Ю. Коваленко, Н. Ткаченко, В. Опаріна, Т. Ротову, А. Селіверстову, Н. Супрун, О. Філонюка [1—9]. Проте важливі аспекти ефективного управління страховиків залишаються невирішеними і потребують подальшого дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання дослідження полягають у комплексному вивченні закордонного досвіду регулювання страхової діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державне регулювання є важливою та невід'ємною частиною функціонування будь-якої ринкової системи, у тому числі і фінансової. Страховий ринок є вагомим частиною фінансового ринку у більшості розвинутих країн світу.

Нові умови функціонування ринків привели до переосмислення змісту регулювання їх розвитку. Стало очевидно, що завдання регуляторів полягає не в тому, щоб формулювати правила поведінки для різних типів посередників, а в розв'язанні більш загальних задач — забезпечення стабільності ринку і обмеження ризикованих позицій його учасників незалежно від виконуваних ними функцій і приналежності до того чи іншого типу. Такий підхід зажадав створення більш однорідного нагляду за однаковими видами діяльності, здійснюваними різними учасниками ринку, зокрема, страховими компаніями, і відповідно зміни структури органів регулювання. Реформування організаційної структури повинно було усунути дублювання і знизити витрати на регулювання і з боку державних органів, і з боку регульованих фінансових інститутів.

Нині проблема регулювання фінансового ринку полягає у встановленні взаємозв'язку між банківським сектором і учасниками фінансового ринку. У зв'язку з цим у науковий обіг введено спеціальні терміни — "мегарегулювання" або "крос-секторальний нагляд і регулюван-

ня фінансового ринку" для інтегрованого нагляду за фінансовим сектором.

Перехід до мегарегулювання є об'єктивним процесом, який пов'язаний з підвищенням ролі інтегрованих фінансових структур. Таким шляхом йшла більшість реформ у сфері фінансового регулювання. Так, наприклад, у 1980-і роки до мегарегулювання перейшли Данія, Канада, Норвегія і Сінгапур, і в 1990-і роки — ще 5 країн, у ХХІ ст. процес прискорився. Так, за даними МВФ, серед 70 держав, які проводили реформи в 1998—2009 рр., 27 країн (38,5%) провели консолідацію фінансового регулювання і нагляду в тій чи іншій формі.

Суть найпоширенішої з моделей регулювання полягає в наявності єдиного незалежного мегарегулятора, що об'єднує функції регулювання і нагляду, при цьому не є центральним банком. Така модель є в 33 країнах. Країн же, в яких центробанк є мегарегулятором, налічується 13. Ще в 4 країнах (Австралія, Бельгія, Голландія, Велика Британія) впроваджено модель "Твін Пікс" ("twinpeaks"), згідно з якою пруденційний нагляд здійснюється національним банком, а ринкові практики і поведінку учасників ринку регулюються іншим органом, наділеним повноваженнями в цій галузі.

Сьогодні під мегарегулятором розуміють модель об'єднаного або інтегрованого нагляду за фінансовим сектором [1], при цьому мегарегулятор може функціонувати як у статусі центрального банку, так і у статуті спеціально створеної установи (табл. 1).

Вітчизняні дослідники встановлюють, що існує два принципових підходи до державного регулювання страхового ринку. Кожен з яких реалізується у рамках "континентальної" і "англо-американської" системи права. Система "континентального" права ("романо-германська" або "кодіфікована" існує в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії, Японії та інших країнах) базується на чіткій законодавчій регламентації діяльності суб'єктів ринку, при цьому основними джерелами права є закони і кодекси. Для Франції характерною є висока інтеграція державного, адміністративно-правового регулювання та саморегулювання страхової діяльності. Нормативно-правове регулювання праводносин у сфері страхування здійснюється за допомогою Страхового кодексу Франції [2, с. 216]. Органом, що здійснює страховий нагляд в цій країні, є Комісія по контролю за страхуванням, яка здійснює перевірку бухгалтерської звітності прямих страховиків, контролює порядок формування технічних резервів, аналізує їх платоспроможність. Контроль за діяльністю перестраховальників здійснює Комісія по діяльності перестраховальних компаній. Комісії підконтрольні Міністерству економіки та фінансів Франції.

У рамках континентальної системи права діє модель твердого регулювання страхової справи, що характеризується детальною регламентацією всіх сторін діяльності страховиків і систематичним контролем за дотриманням законодавства при проведенні страхових операцій. Основу "англо-американської" системи права (си-

Таблиця 2. Типологія державного регулювання страхової діяльності

Тип системи державного регулювання страхової діяльності	Зміст
Ліберальний тип	Слабкий вплив держави, відсутність жорстких вимог щодо здійснення страхової діяльності, при здійсненні ліцензування. Реалізується країнах, в яких поширена система прецедентного права (Великобританія, США, Канада)
Авторитарний тип	Необхідність ліцензування кожного виду страхової діяльності окремо, низка вимог до страховиків, що пов'язані з розробкою і змістом правил страхування, певними вимогами до фінансової та господарської діяльності страховиків (головним чином полягає у забезпеченні платоспроможності) та наглядом за дотриманням добросовісної конкуренції на страховому ринку. Реалізується, наприклад, у Німеччині
Змішаний тип	Посидує в собі певні елементи як ліберального, так і авторитарного типів. Діяльність страхових компаній є чітко регламентованою державними уповноваженими органами, тобто елементи вимог до діяльності страховиків, документації, ліцензування – збереглися від авторитарного типу. При цьому підходи до забезпечення конкуренції на ринку – елемент ліберального типу. Реалізується, наприклад, у Франції

стеми "загального" чи "прецедентного" права, що діє у США, Великобританії, Австралії, Канаді й інших країнах) юристи вбачають у тому, що в ній закон не є єдиним переважним джерелом права, поряд з ним важливу роль відіграє судовий прецедент. Більшість сторін господарського життя не кодифіковано. Законодавство визначає найбільш загальні умови, правові рамки економічної діяльності, без детальної регламентації. У рамках даної правової системи будується ліберальна модель регулювання страхування, у якій основна увага приділяється контролю фінансового стану компаній на основі вивчення їх звітності; відсутня жорстка регламентація страхових операцій, затвердження страхових тарифів тощо. Ліберальна модель має два різновиди — децентралізовану і централізовану. Розходження у ступені централізації державного регулювання страхування обумовлені принципами державного устрою країни [3, с. 19].

Досліджуючи особливості страхової діяльності, В.Д. Базилевич припускає, що "діючі моделі державного регулювання ринку страхування передбачають пошук оптимального співвідношення внутрішніх сил ринкового саморегулювання та безпосереднього впливу державних органів нагляду. Для нестабільного ринкового середовища, відсутності чітко визначеної стратегії розвитку та макроекономічної стабільності можливості ринкової саморегуляції досить обмежені і не можуть реально забезпечувати потреб страхового захисту від наявних ризиків" [3, с. 287].

За висновками В.М. Фурмана необхідність державного регулювання страхового ринку зумовлюється пріоритетом комерційних інтересів страховиків на шкоду інтересам страхувальників (відмова від здійснення нерентабельних видів страхування, некерована тарифна політика тощо), монополізмом, недостатнім розвитком загальної страхової інфраструктури. Існуючі моделі державного регулювання страхової діяльності певною мірою універсальні й водночас значно різняться в національних економічних системах. Специфіка ж і оригінальність моделей регулювання страхової діяльності може проявлятися в різних аспектах: особливостях страхового і загального законодавства; статусі й структурі органів страхового нагляду; процедурних питаннях допуску до страхової діяльності; методах і формах регулювання страхової діяльності; ступені популярності

й активності використання окремих інструментів регулювання [4, с. 15]

Самойловський А.А., даючи характеристику зарубіжному досвіду державного регулювання страхової діяльності, виділяє три моделі: жорстку, проміжну і ліберальну, що ґрунтуються на визнанні існування державного регулювання страхової діяльності як невід'ємної складової державного регулювання економіки країни, орієнтуються на використанні внутрішніх сил ринкового саморегулювання та безпосереднього впливу держави [6]. Самойловським А.А. встановлено, що на основі діючих моделей державного регулювання страхової діяльності, які застосовуються в країнах ЄС, не можна повною мірою окреслити принципи, методи та механізм державного регулювання страхової діяльності у перехідній економіці. Тому ті моделі, що ґрунтуються на налагодженій правовій базі, розвинутій управлінській структурі, а також на перевірених часом методах контролю та досвіді саморегулювання страховиків, в умовах перехідної економіки є не завжди корисними для перейняття, наприклад, для України.

Козьменко О. [7], досліджуючи еволюцію розвитку державного регулювання страхової діяльності, розрізняє такі його типи (табл. 2).

Кожна країна Європейського Союзу має свою власну систему адміністративно-правового регулювання, проте їх загальна координація здійснюється через систему так званих Директив ЄС, що були прийняті з метою ліквідації бар'єрів при здійсненні страхової діяльності між країнами ЄС. У Директивах ЄС визначаються обов'язкові стандарти забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страховиків, вимоги щодо ліцензування страхової діяльності, надання бухгалтерської звітності страховиками, рекомендації щодо організації страхового нагляду [8, с. 85].

Необхідно звернути увагу на пруденційний нагляд — основу системи пруденційного регулювання. Так, у більшості країн ЄС наглядовий процес базується на оцінці ризику, в інших — на розмірі певного параметра. Аналіз останніх публікацій і нормативних документів міжнародних організацій і державних регуляторів страхової діяльності дозволяє зробити висновок, що в останні роки збільшилася тенденція до нагляду на основі ризику (Risk-Based Supervision — RBS) разом із тенденцією до зростання конкуренції та надання регулятора-

ми більшої свободи дій страховим компаніям. Діагностичні моделі оцінки ризику є частиною наглядного процесу в Австралії, Канаді, США, Нідерландах, Швейцарії [9, с. 136].

Звичайно, говорячи про міжнародні стандарти, варто взяти до уваги вимоги Solvency II, які допоможуть встановити нові стандарти та набагато кращий рівень надання послуг для споживачів, тому що відтепер система звітності та достатності капіталів компаній страховиків буде прозорою та змусить учасників ринку дотримуватися нових правил.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У результаті аналізу сучасних тенденцій розвитку системи державного регулювання страхової діяльності, з'ясовано, що специфіка страхової діяльності вимагає врахування фінансових інтересів як учасників ринку, так і держави. Державне регулювання страхової діяльності в Україні протягом останніх років зазнало докорінних змін. Сучасні заходи регулювання мають комплексний характер. Загалом ідея передання Національному банку повноважень регулятора ринку страхування має як прихильників, так і критиків. Так, посилення регуляторних вимог, з одного боку, сприятиме створенню прозорого вітчизняного страхового ринку і припиненню недобросовісної конкуренції, а з іншого — може викликати незворотні процеси стагнації страхового сектору через неспроможність страхових компаній відповідати вимогам, особливо за сучасних умов функціонування. Ефективне функціонування мегарегулятора в Україні є можливим, але для цього потрібно здійснити низку заходів, здебільшого правового характеру, і за умови впровадження регулятором збалансованої та поступової політики змін у страховій діяльності.

Література:

1. Супрун Н.В. Проблеми впровадження системи Solvency II у діяльність українських страхових компаній [Електронний ресурс] / Н.В. Супрун, Т.О. Петрішина // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 77—81. — Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/21.pdf
2. Жук О.О. Зарубіжний досвід у сфері страхування та можливості його використання / О.О. Жук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2014. — № 2. — С. 215—218.
3. Базилевич В.Д. Страховий ринок України: монографія / В.Д. Базилевич. — К.: Знання: КОО, 1998. — 374 с.
4. Стратегічне управління страховою компанією: кол. моногр. / В.М. Фурман, О.Ф. Філонюк, М.П. Ніколенко, О.І. Барановський та ін. К.: КНЕУ, 2008. 440.
5. Seliverstova L.S. Trends in the development of the ukrainian insurance market. Товари і ринки. 2018. № 1. С. 135—144.
6. Самойловський А.А. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.02.03 / Самойловський А.А.; Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки України. К., 2000. 16 с.
7. Козьменко О.В. Проблеми державного регулювання страхової діяльності в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Etp/2009_22/Koz'menko.pdf
8. Шапенко Л.О. Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання страхування у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності / Л.О. Шапенко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — 2015. — № 3. — С. 84—89.
9. Біловус Т.В. Дослідження моделей регулювання ринків цінних паперів. Економіка і організація управління. № 2 (26). 2017. С. 132—140.

10. Селіверстова Л.С. Тенденції розвитку фінансового ринку України // Формування ринкових відносин в Україні. Київ. 2017. № 2. С. 3—9.

References:

1. Suprun, N.V. and Petrishyna, T.O. (2018), "Problems of implementing the Solvency II system in the activities of Ukrainian insurance companies", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 22, no. 3, pp. 77—81, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/21.pdf (Accessed 05 June 2021).
  2. Zhuk, O.O. (2014), "Foreign experience in the field of insurance and the possibility of its use", *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, vol. 2, pp. 215—218.
  3. Bazylevych, V.D. (1998), *Strakhovyy rynek Ukrainy [Insurance market of Ukraine]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
  4. Furman, V.M. Filoniuk, O.F. Nikolenko, M.P. and Baranovs'kyj, O.I. (2008), *Stratehichne upravlinnia strakhovoiu kompaniieiu [Strategic management of the insurance company]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
  5. Seliverstova, L.S. (2018), "Trends in the development of the ukrainian insurance market", *Tovary i rynky*, vol. 1, pp. 135—144.
  6. Samojlovs'kyj, A.L. (2000), "State regulation of insurance activities in Ukraine", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, N.-d. ekon. in-t M-va ekonomiky Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
  7. Koz'menko, O.V. (2009), "Problems of state regulation of insurance activities in Ukraine", available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Etp/2009_22/Koz'menko.pdf (Accessed 05 June 2021).
  8. Shapenko, L.O. (2015), "International experience of administrative and legal regulation of insurance in the field of innovation and investment activities", *Yurydychnyj visnyk. Povitriane i kosmichne pravo*, vol. 3, pp. 84—89.
  9. Bilovus, T.V. (2017), "Research of models of regulation of securities markets", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 2 (26), pp. 132—140.
  10. Seliverstova, L.S. (2017), "Trends in the development of the financial market of Ukraine", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 2, pp. 3—9.
- Стаття надійшла до редакції 10.06.2021 р.*

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73